

TEXTOS

PER LLEGIR

I APRENDRE

CIÈNCIES SOCIALS

LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA DES

DEL BÀNDOL DE LA REPÚBLICA

UNITAT

DIDÀCTICA

QUART

D'ESO

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

TEXTOS PER LLEGIR I APRENDRE. CIÈNCIES SOCIALS

Col·lecció de materials didàctics de lectura per a l'àrea de ciències socials
Educació secundària obligatòria

Aquests materials formen part de l'Impuls de la Lectura.

4. LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA DES DEL BÀNDOL DE LA REPÚBLICA LLEGIR FOTOGRAFIES

Elaboració:

Servei d'immersió i Acolliment Lingüístics

Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya

Autoria:

Dolors Quinquer Vilamitjana

Juliol del 2016

Disseny gràfic i maquetació:

Mireia Luna / NATURAL

Aquesta publicació té finalitat docent, per la qual cosa conté textos i fotografies procedents d'obres divulgades, a títol de citació, anàlisi, comentari o judici crític. De totes aquestes obres se cita adequadament la font de procedència i el nom de l'autor. Aquest ús està emparat pel dret de citació previst a l'article 32.1 del Text refós de la Llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, i a l'article 10.2 del Conveni de Berna per a la Protecció de les obres literàries i artístiques, de 9 de setembre de 1886; i, per tant, està exempt de la necessitat d'autorització i abonament dels drets d'autor.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-Compartir Igual 4.0 Internacional de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/). Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar [aquí](#)

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES PER AL PROFESSORAT

04

1. PRESENTACIÓ I ORIENTACIONS D'APLICACIÓ

05

ITINERARI

14

COMPARTIM OBJECTIUS I ENS REPRESENTEM LA TASCA

15

1. COMPARTIM OBJECTIUS

16

- Què farem? • Què aprendrem? Com demostrarem que ho hem après?

2. ENS REPRESENTEM LA TASCA • Què sabem de la Guerra Civil?

17

FITXA 1

HISTÒRIA D'UNA FOTOGRAFIA

18

DOCUMENT A IMATGE: "AMADEO GRACIA CAMÍ DE L'EXILI"

DOCUMENT B TEXT: "CARTA D'AMADEO GRACIA AL DIARI" El País

DOCUMENT C TEXT: "ALGUNES DADES SOBRE AMADEO GRACIA I FAMÍLIA"

- Els nivells de lectura i la lectura d'imatges

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

22

DOCUMENT D TEXT: "LES 1400 IMATGES DEL SOLDAT REPUBLICÀ DESAPAREGUT"

23

DOCUMENT E TEXT: "ALTRES MALETES PERDUDES"

24

DOCUMENT F TEXT: "JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEJOS A LLEIDA"

25

DOCUMENT G FOTOGRAFIES: "12 FOTOGRAFIES DEL BÀNDOL REPUBLICÀ I DE L'EXILI A FRANÇA"

26

LLEGIM TEXTOS I IMATGES

28

1. FEM UNA LECTURA LITERAL

29

FITXA 2

CONÈIXER LA TASCA DELS FOTÒGRAFS

29

DOCUMENTS D, E, F TEXTOS • Objectiu de la lectura • Procés de lectura

FITXA 3

INTERPRETAR, CLASSIFICAR I DESCRIBRE IMATGES

35

DOCUMENT G FOTOGRAFIES • Objectiu de la lectura • Procés de lectura

2. FEM UNA LECTURA INFERENCIAL

40

FITXA 4

BUSCAR I COMPARTIR INFORMACIÓ SOBRE EL TEMA

40

- Objectiu de la lectura • Procés de lectura

3. FEM UNA LECTURA CRÍTICA

50

FITXA 5

VALORAR QUÈ ENS APORTEN ELS DOCUMENTS

50

- Objectiu de la lectura • Procés de lectura: **DOCUMENTS A, B, C** TEXTOS / **DOCUMENTS D, E** TEXTOS / **DOCUMENT F** TEXTOS / **DOCUMENT G** FOTOGRAFIES

4. FEM UNA LECTURA CREATIVA

54

FITXA 6

ANAR MÉS ENLLÀ DE LA LECTURA

54

- Objectiu de la lectura • Procés de lectura: **DOCUMENT H** TEXT: "FRANCESC BOIX, AUTOR DE LES FOTOGRAFIES DEL FONS D'ARGELERS"

5. APLIQUEM EL QUE HEM APRÈS

56

FITXA 7

COMENTAR UNA FOTOGRAFIA DE LA GUERRA CIVIL

56

- Analitzar un model / Planificar el comentari / Escriure / Revisar / Fer el text final • **DOCUMENTS A, G** FOTOGRAFIES

REFLEXIONEM I AVALUEM

61

- Què hem après? Comprovem si hem assolit els objectius proposats

62

- Reflexionem sobre el paper de la fotografia com a font històrica i sobre els diversos nivells de lectura • Prova sumativa

PER SABER-NE MÉS

BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA SOBRE LA GUERRA CIVIL

67

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES PER AL PROFESSORAT

1. INFORMACIÓ CURRICULAR

2. SUGGERIMENTS PER AL TREBALL A L'AULA

3. AVALUACIÓ

1. PRESENTACIÓ I ORIENTACIONS D'APLICACIÓ

La seqüència d'activitats de la unitat s'articula a partir de textos i de fotografies de la Guerra Civil espanyola (1936-1939). L'exèrcit republicà, els bombardejos a la rereguarda, els soldats, la vida quotidiana, l'exili i especialment el paper dels fotògrafs com a testimonis dels fets i garants de la memòria són els temes de la seqüència en què volem aprofundir.

INFORMACIÓ CURRICULAR

CONTINGUTS CURRICULARS DE QUART D'ESO ALS QUALS CORRESPON

El món contemporani: la Guerra Civil espanyola.

CRITERIS D'AVUACIÓ DE QUART D'ESO ALS QUALS CORRESPON

19. Descriure i analitzar les fases militars de la Guerra Civil espanyola, les ideologies dels dos bàndols, les seves causes i les seves conseqüències, així com els problemes principals de les dues rereguardes durant el conflicte bèl·lic, tenint sempre present el context europeu i internacional.

COMPETÈNCIES QUE ES TREBALLEN

ÀMBIT SOCIAL

- Dimensió històrica: C1, C2, C3, C4
- Dimensió cultural i artística: C8, C9, C10
- Dimensió ciutadana: C11, C13

ÀMBIT LINGÜÍSTIC

- Dimensió comprensió lectora: C1, C2, C3
- Dimensió expressió escrita: C4, C5, C6
- Dimensió comunicació oral: C7, C8, C9
- Dimensió actitudinal i plurilingüe: AC1, AC2

ÀMBIT CULTURA I VALORS

- Dimensió personal: C3
- Dimensió interpersonal: C5

ÀMBIT DIGITAL

- Dimensió tractament de la informació i organització dels entorns de treball i aprenentatge: C4, C5

ÀMBIT PERSONAL I SOCIAL

- Aprendre a conduir el propi aprenentatge i ser-ne conscient, adquirint les habilitats, les estratègies i els procediments necessaris.
- Aprendre de les errades pròpies i alienes. Prendre decisions.
- Desenvolupar actituds positives, actives i emprenedores. Desplegar capacitats creatives, impulsar projectes personals i col·laboratius.

1. COMPARTIR OBJECTIUS

Es comparteixen els objectius amb l'alumne en un llenguatge entenedor, explicant què farem, què aprendrem i com demostrarem que ho hem après.

2. REPRESENTAR-SE LA TASCA

PARLEM DE LA GUERRA CIVIL DE 1936-1939

Es proposa **una conversa amb el grup classe** a tall d'introducció breu sobre la Guerra Civil, que proporcioni un marc per entendre mínimament els textos i les fotografies que després analitzaran.

QÜESTIONARI PER A LA CONVERSA AMB EL GRUP CLASSE

Podria donar-se el cas que algunes persones que van viure la guerra –els que van néixer el 1936 ara tenen 77 anys– fossin de la generació dels vostres besavis, o potser dels avis.

PREGUNTES
1. Heu conegut els vostres avis i besavis?
2. Sabeu si van viure la Guerra Civil espanyola?
3. Heu sentit a parlar d'aquesta guerra a casa vostra?
4. Es diu que aquesta guerra va ser el preludi o, si es vol, la primera fase de la Segona Guerra Mundial. Per què es diu, això?
5. Qui eren els sollevats? Contra qui es van sollevat? Creieu que els generals poden utilitzar els soldats i les armes contra el poder legal? En un règim democràtic poden actuar pel seu compte?
6. Qui els va aturar el 1936? Quina coalició havia guanyat les eleccions al febrer del 36?
7. Creieu que el fet que no hi hagi un enemic extern, que s'enfrontin persones del mateix Estat, de la mateixa ciutat, del mateix poble, potser del mateix veïnat... dóna un caire especial a aquesta guerra i a la postguerra?
8. Els anarquistes varen col·lectivitzar terres (les van expropiar), fàbriques, transports, etc. Considereu que el que varen fer era una revolució? Com justificaven que primer calia fer la revolució i després la guerra?
9. En el bàndol republicà, a més del dels anarquistes, hi havia altres projectes per organitzar la societat?

Aquesta activitat busca establir un pont amb experiències personals, coneixements ja adquirits i raonaments. És convenient que els quedi clar el següent:

- A)** Inici de la guerra: cop d'estat militar amb suport civil
- B)** Identificació dels dos bàndols i dels ajuts que reben
- C)** La repressió dels contraris
- D)** Els objectius de cadascun dels bàndols
- E)** La falta d'unitat dins del bàndol republicà
- F)** Guerra versus revolució

Per tal de proporcionar ajudes als alumnes, es podrien projectar algunes fotografies i formular oralment les preguntes.

Una altra ajuda possible és una recapitulació sobre la Guerra Civil, feta abans de la conversa inicial, tenint en compte els aspectes rellevants per al treball que se'ls demanarà. Per exemple:

ALGUNES DADES QUE CAL TENIR EN COMPTE SOBRE LA GUERRA CIVIL

Durant els tres anys de guerra s'enfronten per una banda els anomenats «**nacionals**», entre els quals trobem la major part d'exèrcit, l'Església, monàrquics, carlins, falangistes, patronal, terratinents... Tenen el suport d'Alemanya, Itàlia i Portugal, aleshores estats feixistes que els proporcionen armes, recursos i suport militar; per exemple, els alemanys i els italians els proporcionen els avions i els aviadors que bombardegen la rereguarda de la zona republicana. Quan els nacionals s'apoderen d'un poble o una ciutat exerceixen una terrible repressió contra els que consideren gent d'esquerres, una vertadera aniquilació.

L'altre **bàndol, el republicà**, compta amb una part petita de l'exèrcit, republicans, socialistes, anarquistes, part dels nacionalistes catalans i bascos, intel·lectuals, artistes... sobretot classes mitjanes i populars. No compten amb suport exterior explícit d'altres estats –només l'URSS els proporcionarà armament, que es pagarà amb les reserves d'or del tresor públic–, però rebran l'ajut dels voluntaris de les Brigades Internacionals que actuen pel seu compte, per voluntarisme contra el feixisme, sense suport dels seus països d'origen. En aquest bàndol també es cometien arbitrarietats, accions descontrolades i repressió contra propietaris, polítics conservadors, empresaris, capellans, monges i «mis-saires» (aflorea l'anticlericalisme).

El bàndol nacional presenta unitat de plantejaments i d'objectius, bàsicament posar fi a la República i els canvis que havia fet en la legislació, als anarquistes, separatistes i d'altres grups d'esquerres, i instaurar un nou règim autoritari i de dretes.

En el bàndol republicà no hi ha unitat. S'enfronten els que defensen un projecte liberal (com el de la República), amb els que volen aprofitar la contesa per **fer la revolució**, com els **anarquistes**, que **col·lectivitzen** terres, empreses i serveis, és a dir, que les expropien i les donen als treballadors perquè les gestionin directament. Però aquests tenen divergències importants amb els membres d'altres tendències també d'esquerres, com els comunistes. Els uns volen fer primer la revolució i després la guerra i els altres primer guanyar la guerra i després fer la revolució.

FITXA 1

“HISTÒRIA D'UNA FOTOGRAFIA. UNA PRIMERA ACTIVITAT PER REPRESENTAR-SE LA TASCA QUE CAL FER”

DOCUMENT A

Encara que formi part de la representació de la tasca, aquesta és la primera activitat de la seqüència de lectura. El seu objectiu és que l'alumnat es representi la tasca, els continguts i els objectius:

- Conèixer i valorar alguns aspectes de la Guerra Civil des de la perspectiva del bàndol republicà.
- **Llegir textos i fotografies a diferents nivells:** literal, inferencial, crític i creatiu.
- Contextualitzar fets històrics amb vivències quotidianes de gent anònima i dels fotògrafs que els van immortalitzar.
- Fer exposicions orals.
- Treballar en equip cooperatiu.

Per començar volem una activitat impactant, tant per la fotografia com pel testimoni de primera mà que l'acompanya.

La tasca consisteix en una lectura guiada de la fotografia A, una predicció dels continguts de les lectures B i C i la sistematització de la informació d'aquests mateixos textos.

Aquesta darrera activitat, «Algunes dades sobre Amadeo Gracia i la seva família», pretén una aproximació a la guerra des del punt de vista de les persones que la van viure. Conèixer aquesta família, les seves vivències, el seu drama humà. La tasca s'introdueix amb una modelització que ha de servir d'exemple del que han de fer.

L'apartat es tanca amb una recapitulació dels objectius i l'activació del que saben sobre els nivells de lectura.

DOCUMENTACIÓ: ELS TEXTOS I LES FOTOGRAFIES

Per l'estructura que té aquesta unitat, els documents textuais i gràfics no es presenten dins de la fitxa de lectura corresponent, sinó tots junts. Al llarg de les diverses fitxes que vénen a continuació es fan lectures d'aquests documents a diversos nivells d'activitat

DOCUMENT D

TEXT: "LES 1400 IMATGES DEL SERGENT REPUBLICÀ DESCONEGUT"

DOCUMENT E

TEXT: "ALTRES MALETES PERDUDES"

DOCUMENT F

TEXT: "JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEJOS A LLEIDA"

DOCUMENT G

FOTOGRAFIES: "12 FOTOGRAFIES DEL BÀNDOL REPUBLICÀ I DE L'EXILI A FRANÇA DELS VENÇUTS"

La selecció de textos s'ha fet pensant en els fotògrafs que van deixar el testimoni amb imatges de la Guerra Civil. Les fotografies s'han seleccionat a partir dels textos, dels temes que apareixen, per fer inferències.

La notícia de la compra d'un arxiu fotogràfic ens serveix d'introducció. El text de les maletes perdudes serveix per presentar els fotògrafs estrella. Amb el testimoni de Josep Pernau es fa un primer comentari d'una fotografia famosa. Finalment, la selecció de fotografies s'ha fet pensant en els temes que sortien als textos.

El conjunt de documentació permet plantejar una conversa en gran grup per relacionar la tasca encarregada amb el material que s'ha de llegir i per fer aflorar coneixements sobre el període de la Guerra Civil.

Els textos han estat adaptats per facilitar-ne la comprensió.

PROPOSTES PER A LA LECTURA I COMPENSIÓ DELS TEXTOS I LES FOTOGRAFIES:

Al llarg de les fitxes corresponents a aquesta fase de la unitat, els alumnes llegiran els documents recollits aplicant cada vegada un nivell de lectura diferent.

Per tal de respectar els drets d'autoria, no s'aporten les fotografies

per comentar, sinó que s'hi accedeix clicant damunt de la icona corresponent. Tanmateix, per tal de facilitar la tasca als alumnes quan treballen sobre paper, el docent pot seleccionar les fotografies, descarregar-les i ampliar-les sense que això vulneri la llei. En podem veure un exemple a la [pàgina 27](#).

1. LECTURA LITERAL

LLEGIR ELS TEXTOS I RESUMIR-LOS. FITXES 2 I 3

FITXA 2

CONÈIXER LA TASCA DELS FOTÒGRAFS

Per equips de 4 persones i amb l'ajuda d'unes preguntes guia, els alumnes obtindran informació literal dels textos D, E i F per valorar el paper dels fotògrafs com a testimonis de les guerres i especialment de la Guerra Civil.

FITXA 3

INTERPRETAR, CLASSIFICAR I DESCRIBRE IMATGES

Les fotografies són molt importants en aquest tema. Primer volem que les mirin en el si de l'equip, que pensin què volia captar el fotògraf, que hi posin un peu de foto.

Després que les agrupin cercant organitzadors i que justifiquin els criteris emprats. Parlar dels criteris és molt interessant perquè fa que els alumnes reflexionin sobre la forma d'organitzar conceptes i categoritzin els fets històrics des de diferents perspectives.

La tercera part de la fitxa proposa una descripció d'una de les fotografies de manera guiada, amb l'ajut d'una taula. A tall d'exemple proposem descriure'n una d'Agustí Centelles especialment coneguda.

2. LECTURA INFERENCIAL

RELACIONAR LES IMATGES I ELS TEXTOS AMB ELS FETS HISTÒRICS

FITXA 4

BUSCAR I COMPARTIR INFORMACIÓ SOBRE EL TEMA

Per interpretar textos i imatges històriques és imprescindible dominar la lectura inferencial, que permet fer connexions amb els fets històrics coneguts.

En l'activitat es trien alguns dels temes que apareixen als textos per aprofundir-hi. Cada equip cooperatiu prepara un tema amb les indicacions que s'aporten i un dels membres –per sorteig en el darrer moment- ha d'explicar-lo durant uns 10 minuts amb suport d'una presentació digital. Finalment es proposa que tornin a mirar els textos i les fotografies com a primer pas de la recerca, ara pensant en fer inferències.

L'activitat es condueix pas a pas. En primer lloc es demana que els alumnes s'organitzin la feina, seguint un model que es presenta. A continuació han de cercar la informació amb l'ajut d'unes preguntes guia –per bé que podem estimular els alumnes a plantejar-se'n de pròpies- i uns enllaços recomanats. L'ajut per al tercer pas és una base d'orientació per planificar la presentació oral. També es proporciona una taula per prendre notes sobre els diferents apartats que van exposant els companys.

3. LECTURA CRÍTICA

VALORAR LES APORTACIONS QUE FAN ELS DOCUMENTS AL CONEIXEMENT DEL TEMA. ES PRETÉN UNA MIRADA CRÍTICA, "RERE LES LÍNIES" (D. CASSANY)

FITXA 5

VALORAR QUÈ ENS APORTEN ELS DOCUMENTS

Cal revisar els textos amb aquesta intencionalitat. Per agilitzar el treball es podria adjudicar a cada equip un document diferent, que després podran posar en comú.

Per facilitar la tasca es proporcionen unes preguntes guia.

4. LECTURA CREATIVA

ANAR MÉS ENLLÀ DE LA LECTURA

FITXA 6

ANAR MÉS ENLLÀ DE LA LECTURA

En aquesta fitxa es proposen unes preguntes de caire més creatiu, que obren altres perspectives, amb qüestions a partir de les idees dels textos, que pretenen fer reflexionar l'alumne sobre situacions similars en contextos actuals.

Podem escollir una de les dues preguntes. En el cas de la segona pregunta, s'aporta un nou document que proporciona nova informació sobre la maleta del text D.

5. APLIQUEM EL QUE HEM APRÈS

PER CONCLoure

FITXA 7

UNA ACTIVITAT D'APLICACIÓ:

COMENTAR UNA FOTOGRAFIA INDIVIDUALMENT

El treball final és individual. Se'ls dona un model: una fotografia comentada que s'analitza per construir una guia que orienti el comentari. Aquesta guia després es contrasta amb una de ja feta i es millora si és el cas.

Els alumnes han d'utilitzar el que han après per fer aquest comentari.

AVALUACIÓ

1. REFLEXIONAR I AVALUAR LA SEQÜÈNCIA

L'avaluació està integrada en el procés; tot i així, es proposa una activitat final d'avaluació sumativa que pretén aplicar en un altre context els aprenentatges assolits. Aquesta activitat final ens ha de servir per assegurar que l'alumnat és capaç de fer la transferència d'allò que ha après.

APRENENTATGES PER VALORAR REFERITS ALS OBJECTIUS ESTABLERTS	INSTRUMENTS D'AVALUACIÓ INICIAL	INSTRUMENTS D'AVALUACIÓ DEL PROCÉS	INSTRUMENTS D'AVALUACIÓ SUMATIVA
1. Conèixer i valorar aspectes bàsics de la Guerra Civil espanyola de 1936-1939, des de la perspectiva del bàndol republicà.	Conversa inicial sobre la Guerra Civil.	Seguiment del treball fet en relació amb les fitxes 2, 3, 4, 5 i 6.	Presentació oral sobre un aspecte concret de la guerra civil.
2. Contextualitzar fets històrics amb vivències quotidianes de gent corrent i dels fotògrafs que els van immortalitzar.	Activitat basada en el text i la fotografia d'Amadeo Gracia (fitxa 1).	Criteris per avaluar el comentari d'una fotografia.	Comentari d'una de las fotografies aplicant unes preguntes guia.
3. Valorar el paper de la fotografia com a document històric.			
4. Llegir textos i fotografies sent conscient que es pot fer a diversos nivells (literal, inferencial, crític i creatiu).	Conversa per compartir què entenem per lectura literal, inferencial, crítica i creativa.		Prova sumativa.
5. Treballar en equip cooperatiu, tot desenvolupant habilitats de planificació, habilitats socials i comunicatives.	Especialment en el treball de la fitxa 4: representar-se la tasca, planificar el treball...	Seguiment per part del docent de la preparació de la presentació oral.	Presentació oral sobre un aspecte concret de la Guerra Civil.
6. Preparar i fer una exposició oral.		Criteris per a la millora del treball en equip. Instrument d'avaluació d'una presentació oral (criteris d'èxit).	

PROPOSTA DE PONDERACIÓ DE LA PUNTUACIÓ

1. SEGUIMENT DEL PROCÉS DE TREBALL AL LLARG DE LA SEQÜÈNCIA (PROFESSOR/A)	2 PUNTS
2. PREPARACIÓ I REALITZACIÓ DE LA PRESENTACIÓ ORAL EN EQUIP (CONTINGUT I EXPOSICIÓ) (FITXA 4)	2 PUNTS
3. COMENTARI INDIVIDUAL D'UNA DE LES FOTOGRAFIES	3 PUNTS
4. PROVA SUMATIVA	3 PUNTS

2. CRITERIS PER AVALUAR LA PROVA SUMATIVA. PROPOSTA DE PONDERACIÓ ¹

A. DADES PER CONSIDERAR

- Conflicte escollit
- L'activitat es fa individualment o en equip
- Treball presencial o fora de l'aula

Es valorarà l'aplicació en un altre context dels aprenentatges assolits:

1. Recerca d'informació a internet, selecció i estructuració
2. Selecció de les fotografies i comentari (descripció, contextualització, valoració)
3. Expressió escrita (text explicatiu).

B. TEXT (PUNTUACIÓ, 4 PUNTS)

CRITERIS DE REALITZACIÓ	CRITERIS D'ÈXIT: ESTÀ BÉ SI...
ADEQUACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> · Entén la demanda i s'adequa al propòsit comunicatiu d'explicar. · Escriu tenint en compte els requisits d'un text explicatiu.
COHERÈNCIA	<ul style="list-style-type: none"> · Aporta un nombre suficient de dades i aquestes són pertinents. · Desenvolupa el text de manera ordenada, amb una introducció, un desenvolupament i unes conclusions. · Situa el conflicte geogràficament, les causes, les parts implicades, les idees i els interessos que representen, la població afectada, la implicació de la comunitat internacional, etc.
COHESIÓ	<ul style="list-style-type: none"> · El text està cohesionat, les idees estan ben lligades amb connectors que expliciten l'organització lògica de les idees. · La puntuació és adequada.
VOCABULARI	<ul style="list-style-type: none"> · Variat. · Adequat, pertinent, precís. · Sense interferències del castellà.
CORRECCIÓ MORFOSINTÀCTICA	<ul style="list-style-type: none"> · Frases ben construïdes (ordre dels elements). · Concordança subjecte /predicat. · Temps verbals adequats (passat, present...) que concorden entre ells.
CORRECCIÓ ORTOGRÀFICA	<ul style="list-style-type: none"> · Paraules escrites sense faltes d'ortografia.
ASPECTES FORMALS	<ul style="list-style-type: none"> · Identificació: nom, cognoms, data, curs... · Control de l'espai, bona presentació, línies rectes · Lletra llegible. Mida adequada

C. FOTOGRAFIES (1,5 PUNTS PER A CADASCUNA. TOTAL: 6 PUNTS)

FOTOGRAFIES SELECCIÓ	DESCRIPCIÓ (LECTURA LITERAL)	CONTEXTUALITZACIÓ (LECTURA INFERENCIAL)	VALORACIÓ (LECTURA CRÍTICA)
1. TÍTOL			
2. TÍTOL			
3. TÍTOL			
4. TÍTOL			

¹ Tot i que la tasca es puntua sobre 10 punts, cal tenir en compte que 10 punts en aquesta activitat equivalen a 3 de la nota final.

**D. REFLEXIONS PER AL PROFESSORAT SOBRE L'AVALUACIÓ
EN AQUESTA SEQÜÈNCIA**

L'actuació docent també es pot valorar al final de la seqüència. En aquest cas proposem una autoavaluació del plantejament de l'avaluació sumativa.

CONTEXTUALITZACIÓ	
a. Les activitats, proves, projectes, etc. que es proposen responen a qüestions rellevants de la matèria?	
b. Hi ha alguna prova sumativa final? En aquesta prova es pot consultar internet, fer preguntes o consultar materials? Es pot fer fora de l'aula? Quant de temps requereix a l'estudiant?	
f. Es resol individualment? Es pot fer en equip?	
QUÈ AVALUEU?	
Quins aprenentatges són objecte d'avaluació en aquesta seqüència?	
MOMENTS D'AVALUACIÓ	
a. A L'INICI: Hi ha activitats de comunicació d'objectius / explicitació d'idees prèvies per part dels estudiants? Com utilitzeu la informació que es genera?	
b. DURANT L'ACTIVITAT: Es proposa algun tipus de seguiment? Quin? Es proposa que valoreu el procés amb punts de la nota final?	
c. AL FINAL: Quin pes té el producte final (prova) en el còmput de la nota final?	
INFORMACIÓ SOBRE EL PROCÉS	
Com feu el recull d'informació sobre com estan aprenent? Quins instruments empreu? Com ho feu per tenir evidències dels aprenentatges?	
CRITERIS	
Els criteris d'avaluació (criteris d'èxit) estan explicitats? Es proposa compartir-los amb els estudiants?	
PRESA DE DECISIONS	
Què fareu amb els resultats de les tasques? Per què els utilitzeu? <ul style="list-style-type: none"> · Per certificar els aprenentatges assolits? · Per identificar errors i ajudar a esmenar-los? · Per... 	
METAREFLEXIÓ	
Els proposeu que reflexionin sobre com han procedit: <ul style="list-style-type: none"> · Per entendre la demanda? · Per resoldre els problemes que se'ls han plantejat? · Per valorar els resultats obtinguts? 	

ITINERARI

LA GUERRA CIVIL

HISTÒRIA D'UNA FOTOGRAFIA

COMPARTIM OBJECTIUS
I ENS REPRESENTEM LA TASCA

DOCS: A, B, C

HISTÒRIA D'UNA FOTOGRAFIA

FITXA 1

LECTURA DE TEXTOS I FOTOGRAFIES

LECTURA LITERAL

DOCS:
D, E, F

CONÈIXER LA TASCA
DELS FOTÒGRAFS

FITXA 2

DOC G

INTERPRETAR, CLAS-
SIFICAR I DESCRUIRE
IMATGES

FITXA 3

LECTURA CRÍTICA

DOCS: TOTS

VALORAR QUÈ ENS APORTEN
ELS DOCUMENTS

FITXA 5

LECTURA INFERENCIAL

BUSCAR I
COMPARTIR
INFORMACIÓ
SOBRE EL
TEMA

FITXA 4

LECTURA CREATIVA

DOC H

ANAR MÉS
ENLLÀ DE LA
LECTURA

FITXA 6

DOCS: A, G

COMENTAR UNA FOTOGRAFIA

FITXA 7

REFLEXIONEM I AVALUEM

COMPARTIM OBJECTIUS I ENS REPRESENTEM LA TASCA

1. COMPARTIM OBJECTIUS

2. ENS REPRESENTEM LA TASCA

FITXA 1

HISTÒRIA D'UNA FOTOGRAFIA

1. COMPARTIM OBJECTIUS

QUÈ FAREM?

En aquesta unitat fareu un comentari d'una fotografia de la Guerra Civil. Abans, practicareu la lectura d'imatges, buscareu i compartireu informació per documentar-vos sobre el tema i analitzareu models de comentari.

Les fotografies són una font valuosa per conèixer la història. En aquesta unitat ens proposem aprendre a llegir fotografies històriques i copsar la Guerra Civil espanyola des del punt de vista dels fotògrafs, que van ser testimonis del patiment de la població.

QUÈ APRENDREM? COM DEMOSTRAREM QUE HO HEM APRÈS?

APRENDREM...

- 1 Alguns trets de la guerra des de la perspectiva del bàndol republicà.
- 2 A fer exposicions orals.
- 3 A treballar en equips cooperatius.
- 4 A llegir textos i fotografies a diferents nivells: literal, inferencial, crític i creatiu.
- 5 A contextualitzar fets històrics amb vivències quotidianes de gent anònima i corrent i dels fotògrafs que els van immortalitzar.
- 6 A valorar les fotografies com a fonts de coneixement dels fets històrics.
- 7 A aplicar el que hem après de la Guerra Civil espanyola del 1936 a d'altres conflictes actuals.

DEMOSTRAREM QUE HO HEM APRÈS...

- 1, 2, 3 Cercant informació sobre diferents aspectes de la guerra i compartint-la en una exposició oral.
- 4, 5, 6 Escrivint un comentari d'una fotografia de la Guerra Civil.
- 7 Fent una recerca sobre un conflicte.

2. ENS REPRESENTEM LA TASCA

LA GUERRA CIVIL

El 18 de juliol de 1936, una part de l'exèrcit espanyol es va solleva contra el govern de la República perquè no acceptaven els resultats electorals del mes de febrer –havia guanyat una coalició electoral d'esquerres anomenada Front Popular–, ni tampoc el sistema parlamentari republicà. Tanmateix, el *alzamiento nacional* no triomfà arreu de l'Estat espanyol, perquè membres dels sindicats i de partits polítics republicans i d'esquerres van aturar la revolta en totes les ciutats grans (excepte a Saragossa i Sevilla). El conflicte esdevingué una guerra civil que va durar prop de tres anys.

La Guerra Civil espanyola és un conflicte complex, amb molts aspectes que cal analitzar amb cura i objectivitat. Aquelles persones que el van viure a la pròpia pell no van poder oblidar mai l'experiència; moltes no en volien parlar, mentre que d'altres ens han deixat el seu testimoni. A hores d'ara, setanta-set anys després, encara és un tema controvertit que cal estudiar a la classe d'història. En aquesta unitat ens centrarem en alguns aspectes que afecten especialment el bàndol republicà.

Quan la tècnica fotogràfica ho va permetre, els fotògrafs es van convertir en testimonis privilegiats de les guerres, tant si vivien en una zona en conflicte com si s'hi desplaçaven per cobrir la informació que s'hi generava. Al llarg de la unitat coneixerem el periple vital d'alguns dels fotògrafs que ens han deixat testimoni de la Guerra Civil i de les fotografies que van fer.

ACTIVEM LA MEMÒRIA

CONVERSA SOBRE LA GUERRA CIVIL

PARLEU DEL QUE SABEU SOBRE LA GUERRA CIVIL. US PODEN AJUDAR AQUESTES PREGUNTES:

Fotografia de Gerda Taro. FONT: [Wikimedia Commons](#)

- Heu sentit a parlar de la Guerra Civil a algun familiar? Coneixeu algú que la va viure directament?
- Qui eren els sollevats? Contra qui es van alçar? Els van aturar?
- Al bàndol republicà hi havia diferents projectes per organitzar la societat de manera revolucionària. En coneixeu algun? Considereu que el que van fer durant la guerra va ser una revolució? Com justificaven que primer calia fer la revolució i després la guerra?
- Es diu que aquesta guerra va ser el preludi de la Segona Guerra Mundial. Per què penseu que es diu?
- Creieu que els generals poden utilitzar els soldats contra el poder legítim? En un règim democràtic com l'actual, això és possible?
- Creieu que el fet que en una guerra civil no hi hagi un enemic extern, sinó que s'enfrontin persones del mateix Estat o fins i tot del mateix veïnat, confereix un caire especial a la guerra i a la postguerra?

HISTÒRIA D'UNA FOTOGRAFIA

DOCUMENT A

FOTOGRAFIA DE ROGER-VIOLET, PUBLICADA EL 18.02.1939 A LA REVISTA FRANCESA *L'ILLUSTRATION*.

ES VA FER A LA CARRETERA DE CAMPRDON A PRATS DE MOLLÓ
(FRONTERA AMB FRANÇA)

AMADEO GRACIA
CAMÍ DE L'EXILI

Fotografia de Roger-Violet. FONT: *El Punt Avui*

DOCUMENT B

TEXT. CARTA D'AMADEO GRACIA A *EL PAÍS*, 2003

FONT: *EL PAÍS SEMANAL*, NÚM. 1372 (12.1.2003). DOSSIER: *EXILIO. LA HISTORIA OLVIDADA* (TEXT ADAPTAT).

Sóc el nen que, sostingut amb una crosseja, apareix al centre de la fotografia. L'únic viu de tots els que hi surten. És la meua família. En primer terme, el meu pare, Mariano Gracia, visiblement esgotat i enfonsat, dóna la mà a la meua germana Alicia, amb la seva crosseja. Darrere jo, el més petit, al costat del meu germà Antonio, l'únic que va resultar il·lès del bombardeig que varen fer els feixistes sobre Montsó (Osca) el 20.11.1937, a conseqüència del qual va morir la mare. Aleshores jo encara no tenia els tres anys, ni la meua germana els sis. Apareixem a la fotografia dos anys després, entrant a França pels Pirineus. El meu pare va morir al cap d'un any i mig, i ens va deixar sols a França.

No. Jo no puc perdonar, ni oblidar... Per què? Que per ventura ells han demanat perdó alguna vegada?. No els odio, tot i que sí que els vaig odiar. No vull revenja, tot i que en altres temps la vaig desitjar. No sento rancúnia, ni alegria, ni res per ells, només un profund i absolut menyspreu. No crec que mai s'arribi a fer la més petita justícia per tant de dolor, burla i humiliació infligits a milions d'espanyols pels pocavergonyes més grans que ha tingut aquest país.

Atentament,
Amadeo Gracia

DOCUMENT C

TEXT. ALGUNES DADES SOBRE AMADEO GRACIA I LA SEVA FAMÍLIA

FONT: *EL PAÍS SEMANAL*, NÚM. 1.372. (12.1.2003). DOSSIER: *EXILIO. LA HISTORIA OLVIDADA* (TEXT ADAPTAT).

L'Amadeo tenia 68 anys quan es va publicar la carta a *El País Semanal* (12.01.2003). Segons la periodista que aleshores el va entrevistar –Lola Huete–, té els cabells blancs, és fort, baixet, d'ulls clars i mans poderoses. No li agrada parlar del passat. «Ni els meus companys de feina saben que vaig perdre la meitat de la cama esquerra per culpa d'una bomba que va esclatar a Montsó el 1937». A la seva germana Alicia, l'explosió li va arrencar la cama sencera. A la seva mare –que va protegir l'Amadeo amb el seu cos– la bomba la va ferir greument, i va estar quinze dies agonitzant.

El pare, treballador d'Azucarera Española, va decidir abandonar Montsó i va anar a Catalunya i d'allà a França. Un cop al país veí, el van separar dels fills i el van portar a un camp de concentració, on, sol, malalt, envellit i desencisat, va morir a finals del 1940. «No veuràs

mai més el pare», li va dir el seu germà Antonio.

Els nens, reclamats pels avis, van tornar a Montsó en un vagó de tren ple de paràsits. Antonio es va quedar amb ells, podia treballar, era fort. Amadeo i Alicia, els esguerrats, van anar a l'hospici d'Osca. Aleshores va començar el seu exili. Van passar uns anys terribles, miserables i famèlics. Fins als 15 anys no va tenir una cama ortopèdica. Als 18 va sortir de l'hospici i va començar a treballar, però mai no ha pogut oblidar. La seva germana «mai es va acostumar a la cama ortopèdica». Antonio, el més gran –a la fotografia tenia 12 anys–, va viure amb plena consciència el pitjor de la guerra: bombes, morts, gana, exili...

La fotografia dels Gracia és una de les més conegudes de les que es van fer durant la Guerra Civil.

OBJECTIU DE LA LECTURA

Per fer-nos una idea del que volem aconseguir en aquesta seqüència, us proposem que formeu equips de 4 alumnes, analitzeu la fotografia i a continuació llegiu els textos 1 i 2.

PROCÉS DE LECTURA

Analitzeu aquests documents amb l'ajut de les preguntes que hi ha a continuació de cadascun:

LECTURA DE LA FOTOGRAFIA

- A_** Fixeu-vos en la informació que ens proporciona el peu de fotografia: data, lloc on es va fer, autor, on es va publicar...
- B_** Mireu la fotografia detingudament. Què hi veieu? A quin moment de la Guerra Civil penseu que correspon?
- C_** Què volia transmetre el fotògraf? Què us suggereix? Què els passa, a aquesta gent?

LECTURA DELS TEXTOS. ABANS DE LLEGIR

- D_** Fixeu-vos en el títol i els subtítols, l'autoria, l'any i la font d'on surten. Què podem anticipar del contingut?

LECTURA DELS TEXTOS. DESPRÉS DE LLEGIR:

- E_** Què els va passar a la família Gracia entre el 1937 i el 1942? Completeu la taula fixant-vos en el model:

El pare: Mariano Gracia	Treballador de l'empresa Azucarera Española a Montsó (Osca), segurament d'esquerreres pel fet que acaba fugint a França. La seva família rep un cop molt dur per culpa d'un bombardeig: la dona mor i dos dels fills perden una cama. Es trasllada a Catalunya i després a França. Al passar la frontera el separen dels fills i el porten a un dels camps de concentració que van crear els francesos, on mor el 1940.
La mare: Pilar Bamala	
El germà gran: Antonio	
La germana: Alicia	
Amadeo Gracia Bamala	

F_ Quins sentiments té l'Amadeo Gracia vers el franquisme, és a dir, vers els guanyadors de la Guerra Civil?

G_ Torneu a mirar la fotografia. Quins sentiments us desperta ara que coneixeu els protagonistes i sabeu què els va passar?

H_ Poseu en comú amb la resta de companys les observacions que heu recollit en el grup petit.

ATURA'T I REFLEXIONA

CLICA!

3. CONCRETEM ELS OBJECTIUS

Amb aquesta activitat inicial heu fet un tast dels objectius de la seqüència. Recordeu quins són?

•
•
•
•
•

4. COMPARTIM QUÈ SÓN ELS NIVELLS DE LECTURA

En aquesta unitat veureu que les fotografies i els textos escrits són fonts molt valuoses per estudiar història. Però, què significa llegir a diferents nivells textos i fotografies? Què és el que heu de fer?

Penseu-hi individualment, comenteu-ho amb els companys de l'equip i escriviu allò que cregueu que vol dir cada nivell:

		1. PENSO QUÈ EN SÉ JO	2. HO COMPARTEIXO AMB EL GRUP
QUÈ VOL DIR QUE FAREM UNA LECTURA...	Literal?	Suposo que és extreure la informació que es troba explícitament al text o a la fotografia.	
	Inferencial?		
	Crítica?		
	Creativa?		
Les fotografies també es poden llegir? Què volem dir amb llegir fotografies?			

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT D

TEXT “LES 1400 IMATGES DEL SOLDAT REPUBLICÀ DESAPAREGUT”

DOCUMENT E

TEXT “ALTRES MALETES PERDUDES”

DOCUMENT F

TEXT “JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEJOS A LLEIDA”

DOCUMENT G

FOTOGRAFIES “12 FOTOGRAFIES DEL BÀNDOL REPUBLICÀ I DE L'EXILI A FRANÇA DELS VENÇUTS”

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT D

TEXT. LES 1400 IMATGES DEL SERGENT REPUBLICÀ DESCONEGUT

FONT: SÍLVIA MARIMON. DIARI ARA. BARCELONA | 28.03.2013 (TEXT ADAPTAT)

Un soldat republicà va immortalitzar en 1400 fotografies la vida durant la Guerra Civil. La Comissió de la Dignitat –una entitat que té com a objectiu principal aconseguir el retorn als seus propietaris de la documentació (correspondència, llibres, fotografies, cartells, etc.) segrestada pel règim franquista en acabar la Guerra Civil–, ha comprat un arxiu fotogràfic de la guerra gràcies a aportacions d'entre 20 i 1000 € de cinquanta tres persones.

LES 1400 IMATGES DEL SERGENT REPUBLICÀ DESCONEGUT

Tot apunta que era un fotògraf professional. Era un soldat que va ser al front d'Aragó i al Segre amb la 30a divisió de l'Exèrcit Popular. El seu ull de fotògraf va captar no només el camp de batalla, sinó també la vida quotidiana dels soldats. Durant més de setanta anys, 1400 negatius van estar ocults en una petita caixa de fusta i dues de ferro. Les tenia un militar francès del Rosselló (França). Ara les ha comprat la Comissió de la Dignitat per 7500 €.

La vida precària dels soldats

Segons el portaveu de l'entitat que ha comprat les fotografies, «les imatges ens donen molta informació, molta més que les fotografies d'un reporter de guerra que només passa un parell de dies al front. El nostre fotògraf capta el dia a dia dels soldats, la vida precària que feien els que combatien amb l'exèrcit republicà». El fotògraf, encara desconegut, era un

home curós. La majoria de les imatges estan documentades, hi ha el nom dels que hi surten i el lloc. Es veuen les barraques que els soldats aixecaven per aixoplugar-se. Els bombardejos i el frenesí dels portalliteres traslladant ferits. Els últims soldats cridats a files (a combatre amb l'exèrcit), joveníssims i sense uniforme, perquè ja no hi havia diners per comprar-ne. L'èxode de famílies senceres cap a França...

Les fotografies es diran «fons d'Argelers»

Els francesos van improvisar a l'hivern del 1939 diversos camps de concentració a les platges del Rosselló. Molts catalans hi van morir per culpa de les deplorables condicions de vida. Hi havia molta fam, moltes malalties. El pare del venedor del fons de les fotografies era un oficial de l'exèrcit francès destacat als camps de concentració i el fotògraf desconegut va estar al camp d'Argelers. No se sap com van arribar les fotografies a mans del militar, però és possible que coincidís amb el fotògraf al camp d'Argelers.

Va morir allà, el nostre fotògraf? Va sobreviure i es va convertir en un exiliat més a França? Per què no va recuperar mai les seves fotografies? Esperem que aviat es pugui posar nom i cognom al misteriós fotògraf.

El fotògraf amb Maria Fabregat. FONT: Comissió de la dignitat

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT E

TEXT. ALTRES MALETES PERDUDES

FONT: REPORTAJE GRÁFICO (TEXTOS ADAPTATS)

AGUSTÍ CENTELLES (1909-1985)

Treballava per a revistes com *El Día Gráfico* i *El Diario de Barcelona*. Com a fotògraf, va ser un testimoni privilegiat dels primers dies del cop d'estat i del bombardeig de Lleida (fotografia 2 del document G). Va haver d'abandonar Barcelona al gener de 1939, quan l'exèrcit franquista ja estava a les portes de la ciutat. I, com tants altres, va anar a parar a un camp de concentració al Rosselló.

Mentre va ser al camp de concentració, mai no es va allunyar de la seva maleta. A dins hi amagava tot l'arxiu de fotos i negatius que havia captat durant la guerra. La maleta va acabar amagada a casa d'un pagès.

Va estar a l'exili fins el 1944 i quan en va tornar es va dedicar a la publicitat.

El 1962, el fotògraf va tornar de França, però encara no es va poder endur l'arxiu. Fins després de la mort de Franco, Centelles no recuperaria les seves fotografies.

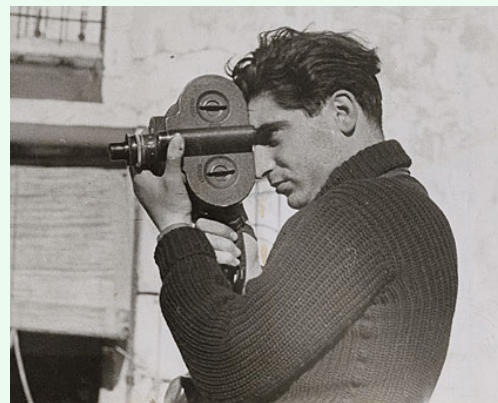
El 2009 els fills i hereus d'Agustí Centelles van vendre per 700.000 euros l'arxiu fotogràfic del fotoperiodista al Ministeri de Cultura, la qual cosa ha portat força controvèrsia, ja que un valuós testimoni de la Guerra Civil a Catalunya restarà a Salamanca.

Arxiu de Salamanca.
FONT: Wikimedia Commons

Gerda Taro. Autor: anònim.
FONT: Wikimedia Commons

Robert Capa. Autora: Gerda Taro.
FONT: Wikimedia Commons

ROBERT CAPA (1913-1954): LA MALETA MEXICANA

Endre Friedmann era hongarès. El 1934, fugint del nazisme (era jueu), coneix la fotògrafa alemanya Gerda Taro, que esdevindrà la seva companya sentimental i professional.

En veure que les seves fotos acostumaven a ser refusades, s'inventen el pseudònim Robert Capa, un suposat fotògraf americà. D'aquí ve la polèmica de qui dels dos va ser l'autor d'algunes de les seves obres més famoses.

En esclatar la Guerra Civil el 1936, decideixen viatjar a Espanya per cobrir els fets bèl·lics. Durant la retirada de l'exèrcit republicà el 1937, Gerda Taro va morir atropellada per un tanc.

Ell segueix fent fotografies a diferents conflictes bèl·lics, fins que el 1954 mor al Vietnam en trepitjar un mina.

L'any 1947, juntament amb altres fotògrafs, participa en la fundació de l'agència Magnum, que en l'actualitat té els drets de les imatges de Capa.

El 2008 va aparèixer a Mèxic una maleta amb fotografies de la Guerra Civil espanyola, de Robert Capa i David Seymour (un altre fotògraf famós), que havien deixat a París el 1939, poc abans que hi arribessin els alemanys, i que ha estat perduda prop de setanta anys.

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT F

TEXT. JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEJOS A LLEIDA

FONT: M. ARMENGOU I R. BELIS. *RAMON PERERA, L'HOME DELS REFUGIS*. BARCELONA: ROSA DELS VENTS, 2008.

JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEJOS A LLEIDA

«El bombardeig de Lleida va ser el 2 de novembre de 1937 a quarts de quatre de la tarda, després de dinar. Feia un dia preciós i la gent prenia el sol tranquil·lament als carrers, asseguts davant les cases, quan de sobte van aparèixer nou avions Heinkel alemanys, que després vam saber que venien de Saragossa. Van resseguir el carrer Major, on vivíem nosaltres i on hi havia la farmàcia on treballava el meu pare, van continuar per la plaça Sant Joan i l'avinguda Ferran, metrallant a tothom que trobaven pel carrer i llançant bombes. Es calcula que van morir unes tres-centes persones, ja que aquella era una hora que hi havia molta gent al carrer. Tres-cents morts en una població d'unes quaranta mil persones que devia tenir Lleida en aquella època és una proporció altíssima! Jo podria haver estat una de les víctimes, però ho va ser el meu pare. [...] El meu pare era l'encarregat d'una farmàcia, la principal de Lleida, al carrer Major. Ell, curiosament, simpatitzava amb els que el van bombardejar: els franquistes. Era un home d'ordre i l'espantaven les revolucions i els disturbis.

Aquell migdia, després de dinar havia baixat a prendre el sol a la porta de la farmàcia, com feia sempre que el temps ho permetia. Alguna gent el va veure allà minuts abans que una bomba enfonsés la meitat de la casa. [...] Només arribar em van dir: "El pare ha mort!" [...]. La mare va anar al cementiri conscient del que es trobaria. Es va agenollar al costat del pare i va començar a plorar desconsoladament. Hi havia gent envoltant-la: dones que la volien consolar, fotògrafs, càmeres de cinema i periodistes, però ella no veia ningú, no s'adonava de res. El record que ella tenia d'aquell instant, que es va fer universal gràcies a la foto d'Agustí Centelles, és que estava sola amb el seu home mort, sense ningú més: no veia ni els altres morts, ni els funcionaris del cementiri, ni les càmeres... El món era buit, només estava ella amb el cos sense vida del seu marit, no existia res més, estava desconsolada i ningú la podia ajudar...».

Bombardeig de Barcelona, 17.3.1938. FONT: [Wikimedia Commons](#)

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT G

FOTOGRAFIA. 12 FOTOGRAFIES DE LA GUERRA CIVIL I DE L'EXILI A FRANÇA

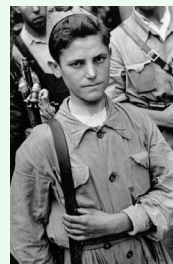
ATENCIÓ! Recomanem baixar els enllaços i imprimir una fitxa com la que posem d'exemple a la pàgina següent. Cliquen sobre [l'enllaç](#) al peu de cada imatge per accedir a la fotografia o també sobre la imatge.

AUTOR: desconegut
FONT: [Getty Images](#)

AUTOR: Agustí Centelles
FONT: [Museo Reina Sofia](#)

AUTOR: Robert Capa
FONT: [Agència Magnum](#)

AUTOR: Agustí Centelles
FONT: [Archivo de Salamanca](#)

AUTOR: Robert Capa
FONT: [Agència Magnum](#)

AUTOR: Robert Capa
FONT: [Agència Magnum](#)

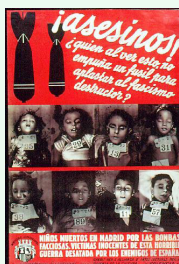
AUTOR: J.M. Pando Barrero
FONT: [Centro de Arte Museo Reina Sofia](#)

AUTOR: Desconegut
FONT: [CCMA](#)

AUTOR: Agustí Centelles
FONT: [El País Cultura](#)

AUTOR: Pérez Contel
FONT: [Centro Documental de la Memoria Histórica](#)

AUTOR: Robert Capa
FONT: [Agència Magnum](#)

AUTOR: Paul Burns
FONT: [Abraham Lincoln Brigade Archives](#)

APLEGUEM LA DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT G

EXEMPLE DE FITXA AMPLICACIÓ D'IMATGE PER COMENTAR

Bombardeig de Barcelona, 17.3.1938.

AUTOR: Paul Burns

FONT: Abraham Lincoln Brigade Archives

LLEGIM TEXTOS I IMATGES

1. FEM UNA LECTURA LITERAL

FITXA 2

CONÈIXER LA TASCA DELS FOTÒGRAFS

FITXA 3

INTERPRETAR, CLASSIFICAR I DESCRUIRE IMATGES

2. FEM UNA LECTURA INFERENCIAL

FITXA 4

BUSCAR I COMPARTIR INFORMACIÓ SOBRE EL TEMA

3. FEM UNA LECTURA CRÍTICA

FITXA 5

VALORAR QUÈ ENS APORTEN ELS DOCUMENTS

4. FEM UNA LECTURA CREATIVA

FITXA 6

ANAR MÉS ENLLÀ DE LA LECTURA

5. APLIQUEM EL QUE HEM APRÈS

FITXA 7

COMENTAR UNA FOTOGRAFIA DE LA GUERRA CIVIL

LECTURA LITERAL

CONÈIXER LA TASCA DELS FOTÒGRAFS A PARTIR DE TEXTOS

OBJECTIU DE LA LECTURA

En aquesta activitat descobrirem la tasca dels fotògrafs durant la Guerra Civil i practicarem la lectura literal.

LECTURA LITERAL

Què diuen els textos?
Les respostes es troben en el text.

PROCÉS DE LECTURA

A_ Formeu equips de 4. Cadascun dels integrants de l'equip llegeix un dels textos ajudant-se de les preguntes que l'acompanyen:

ALUMNE 1. TEXT D LES 1400 IMATGES DEL SOLDAT REPUBLICÀ DESCONEGUT

ALUMNE 2. TEXT E AGUSTÍ CENTELLES, 1909-1985

ALUMNE 3. TEXT E ROBERT CAPA, 1913-1954. LA MALETA MEXICANA

ALUMNE 4. TEXT F JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEIGS A LLEIDA

B_ Compartiu la informació: primer amb la resta de l'equip i després amb la classe.

C_ Finalment, després de la posada en comú, cadascú, individualment, farà un resum de la informació més important.

PREGUNTES QUE AJUDEN A LA COMPRESIÓ DELS TEXTOS**DOCUMENT D. TEXT. LES 1400 IMATGES DEL SOLDAT REPUBLICÀ DESAPAREGUT**

Fixeu-vos en el títol i els subtítols, l'autoria, l'any i la font d'on surt el text. Què podem anticipar del contingut?

ATENCIÓ!

En el text apareixen termes com: "Exercit Popular" i "front d'Aragó". Es refereix a l'exèrcit de la República que es va enfrontar als sollevats, mentre que "front" és d'un dels llocs on es van enfrontar.

A_ Què sabem de l'autor de les fotografies?

B_ Qui les ha tingut aquests 70 anys?

C_ Qui les ha comprat?

D_ Quins temes va retratar el fotògraf desconegut?

PREGUNTES QUE AJUDEN A LA COMPRESIÓ DELS TEXTOS**DOCUMENT E. TEXT. LES ALTRES MALETES PERDUDES: AGUSTÍ CENTELLES**

E_ Fixeu-vos en els títols i els subtítols, les fotografies, l'autoria, l'any i les fonts d'on surt el text. Què podem anticipar del contingut?

F_ Què vol dir el terme "fotoperiodista"?

AGUSTÍ CENTELLES

G_ Quina era la seva professió?

H_ Quants anys va viure a l'exili?

I_ A què es va dedicar després de la guerra?

J_ Què va fer amb les fotografies que havia fet durant la guerra?

K_ Què han fet els fills amb les seves fotografies?

PREGUNTES QUE AJUDEN A LA COMPRESIÓ DELS TEXTOS**DOCUMENT E. TEXT. LES ALTRES MALETES PERDUDES: ROBERT CAPA**

L_ Fixeu-vos en els títols i els subtítols, les fotografies, l'autoria, l'any i les fonts d'on surt el text. Què podem anticipar del contingut?

M_ Què vol dir el terme "fotoperiodista"?

ROBERT CAPA

N_ Qui s'amaga sota el pseudònim de Robert Capa?

O_ Què feien a la Guerra Civil dos estrangers com Endre Friedmann i Gerda Taro?

P_ Endre Friedmann (Robert Capa) tenia algun motiu molt especial per ser antifeixista?

Q_ Quan i on es va trobar la maleta perduda de Capa? Què contenia?

PREGUNTES QUE AJUDEN A LA COMPRESIÓ DELS TEXTOS**DOCUMENT F. TEXT. JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEJOS A LLEIDA**

R_ El text és el testimoni d'un bombardeig. On es produeix el bombardeig? En quina data? De quin país són els avions?

S_ Quin fet ens explica?

T_ Quantes persones van morir aquell dia?

U_ Quina relació té el testimoni amb el fet que explica?

V_ Quina ideologia tenia l'home mort?

W_ Què fa la mare del testimoni?

X_ Com es deia el fotògraf?

Y_ Com t'imagines que és aquesta fotografia?

POSADA EN COMÚ

Z_ Què ens diuen aquests textos? Resum individual del contingut

ALUMNE 1 TEXT D: LES 1400 IMATGES DEL SOLDAT REPUBLICÀ DESCONEGUT

ALUMNE 2 TEXT E: AGUSTÍ CENTELLES

ALUMNE 3 TEXT E: ROBERT CAPA

ALUMNE 4 TEXT F: JOSEP PERNAU, TESTIMONI DELS BOMBARDEIGS A LLEIDA

ATURA'T I REFLEXIONA**CLICA!**

LECTURA LITERAL

INTERPRETAR, CLASSIFICAR I DESCRIBRE IMATGES

DOCUMENT G. FOTOGRAFIES

OBJECTIU DE LA LECTURA

En aquesta activitat llegireu fotografies de manera literal per obtenir informació sobre la Guerra Civil. Algunes d'aquestes fotografies les van fer fotògrafs molt reconeguts, com Robert Capa o Agustí Centelles, i d'altres dels quals no tenim la referència exacta. Totes elles es van fer entre el 1936 i el 1940, és a dir, durant la guerra i la immediata postguerra.

LECTURA LITERAL

Què diuen les fotografies? Les respostes es troben a les imatges.

PROCÉS DE LECTURA

A_ En equips de 4 (els mateixos de l'activitat anterior) fareu una lectura de les fotografies.

En primer lloc us fixareu en el que volia captar el fotògraf en cada imatge i escriureu un peu de foto que ho resumeixi. En segon lloc classifiqueu aquestes fotografies segons el criteri que considereu més útil. Finalment, fareu una descripció dels elements visuals que podeu observar en la foto, com si fóssiu el fotògraf que la va fer.

Per fer aquesta tasca cada equip s'ha d'organitzar. Hi ha diverses opcions; l'objectiu és aconseguir un bon treball d'anàlisi:

- Podeu distribuir les fotografies entre els membres del grup, per tal de començar llegint tres fotografies individualment i a continuació posar-les en comú.
- Una altra opció és distribuir el temps per comentar cada fotografia en tres passos: a) mirada individual, b) comentari, c) escriptura.
- Se us acut alguna altra manera d'organitzar la tasca?

QUÈ VOLIA CAPTAR EL FOTÒGRAF? ESCRIVIM PEUS DE FOTO.

B_ Fixeu-vos bé en cada fotografia. Què creieu que volia captar el fotògraf en el moment de fer la foto? Poseu-hi un peu amb una frase que ho resumeixi:

	Què volia captar el fotògraf?	Peu de foto
1	El fotògraf capta una desfilada de les milícies populars al carrer. Em semblen seriosos i contents alhora, potser perquè han aturat l'aixecament contra la República. El grup de la fotografia el formen homes i dones del poble, la majoria sense uniforme, però amb fusell.	Milícies populars desfilant. Podria correspondre al juliol de 1936
2		
3		
4		
5		
6		

	Què volia captar el fotògraf?	Peu de foto
7		
8		
9		
10		
11		
12		

AGRUPEM I CLASSIFIQUEM LES FOTOGRAFIES

C_ Primer penseu com ho fareu, és a dir, els criteris per agrupar-les. Un cop ho tingueu decidit, escriviu el criteri a la part superior de la taula i el número de la fotografia en les caselles.

Fixeu-vos en l'exemple.

BOMBARDEIG A LA REREGUARDA				
Fotografia 2				
Fotografia 6				
Fotografia 7				

D_ Expliqueu els criteris de classificació que heu aplicat:

DESCRIVIM UNA FOTOGRAFIA

E_ Fixeu-vos en la fotografia 2. Mireu-la amb els ulls del fotògraf i descriu-la:

On s'ha situat el fotògraf per fer la foto?	
Quins elements hi apareixen? Com es combinen o actuen entre ells?	
Com és la composició? (simètrica, asimètrica, horitzontal, inclinada, vertical...).	
Quin color té la fotografia?	
Quina llum hi ha (clara, fosca...)? Hi ha ombres?	
De quin tema tracta?	
Amb quins textos del dossier la relacioneu?	
.....?	

ATURA'T I REFLEXIONA**CLICA!**

LECTURA INFERENCIAL

BUSCAR I COMPARTIR INFORMACIÓ SOBRE EL TEMA

OBJECTIU DE LA LECTURA

En els documents apareixen diversos temes sobre els quals volem que aprofundiu per entendre millor els textos i les fotografies.

En aquesta activitat cercareu informació sobre quatre temes relacionats amb els textos i les fotografies. Aquesta informació ens ajudarà a comprendre millor els documents perquè ens permetrà fer inferències.

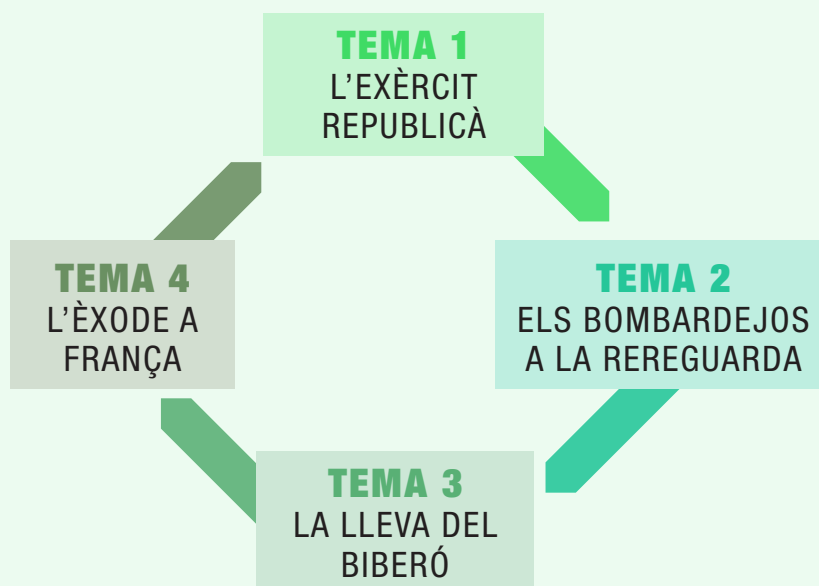
LECTURA INFERENCIAL

Què és el que no diuen els textos però ens cal saber per entendre'ls?

Quines coses no diu el text però es poden deduir o inferir?

Quines relacions i deduccions es poden fer a partir del text?

Quines cal cercar en altres fonts d'informació?

1. L'exèrcit republicà: característiques, equipament, vida quotidiana.
2. Els bombardejos a la rereguarda durant la guerra.
3. La Lleva del Biberó.
4. Èxode a França dels vençuts a la Guerra Civil. Els camps de concentració francesos.

ADJUDICACIÓ D'UN DELS TEMES A CADA EQUIP

Aquesta part de la tasca consisteix a cercar informació sobre aquests quatre temes. Les fonts d'informació són: textos, fotografies, llibres de text, altres llibres i també a internet.

Seguim treballant en equips integrats per 4 alumnes. Cada equip prepara un dels temes i l'exposa a la resta de la classe. Possiblement hi haurà dos equips que desenvoluparan el mateix tema. Abans de posar-vos a treballar heu de comprendre bé la demanda i **planificar abans de començar**.

PRIMER PAS. PLANIFIQUEM LA TASCA**QUÈ HEU DE FER?**

Heu de preparar una exposició oral amb el suport d'una presentació digital. Penseu com ho fareu perquè els vostres companys entenguin bé el que els heu d'explicar.

QUINA INFORMACIÓ NECESSITEU? ON LA BUSCAREU? QUINS PASSOS PREVIS HAUREU DE FER?

A_ Llegiu amb cura les preguntes referides al tema objecte de treball. Demaneu ajut al professor/a si no enteneu alguna cosa.

B_ Recopileu entre tot l'equip el que ja sabeu de cada pregunta.

EXEMPLE. TEMA 2 PREGUNTA 1 PRIMERA PART:

"De quins països eren els avions que bombardejaven la població civil a la rereguarda de la zona republicana? Per què ho feien?".

Quina informació tenim?	Quina informació ens falta? On la buscarem? Qui se n'encarregarà?
Els avions eren bàsicament alemanys i italians, que donaven suport als sollevats perquè...	

Un bon itinerari seria:

RECOPIRAR LES DADES SOBRE EL TEMA QUE HAN SORTIT A LES LECTURES I FOTOGRAFIES.	CONSULTAR QUÈ DIU EL LLIBRE DE TEXT SOBRE EL TEMA EN QÜESTIÓ, TOT I QUE POTSER US SERAN MÉS ÚTILS ELS MANUALS D'HISTÒRIA DE 2N DE BATXILLERAT.	CERCAR MÉS INFORMACIÓ A INTERNET, A LES PÀGINES QUE ES PROPOSEN O A LA BIBLIOGRAFIA. ES DEMANA UNA VISIÓ GENERAL SOBRE EL TEMA, QUE S'HA D'EXPLICAR EN UNA INTERVENCIÓ D'UNS 10 MINUTS.
--	--	---

C_ Heu de buscar la informació, seleccionar-la, organitzar-la i preparar una presentació digital (màxim 8 diapositives per a uns 10 minuts d'explicació). Heu de tenir les idees molt clares sobre el que és fonamental. Organitzeu-vos.

D_ Un cop tingueu la informació, el grup revisa el contingut, dóna coherència i unitat a les diapositives de suport (el millor és posar-se d'acord sobre com ho fareu abans de començar), i vetlla perquè tots els membres puguin explicar tot el tema (per exemple els bombardejors) als companys.

INSTRUMENT PER A LA MILLORA DEL TREBALL EN EQUIP

Treballar en equip requereix bona disposició per part de tots els membres, i un bon clima de treball. Alguns consells:

ACTITUDS QUE AFAVOREIXEN LA COMUNICACIÓ	ACTITUDS QUE DIFICULTEN LA COMUNICACIÓ
Escolteu amb interès i atenció	Distreure's quan parlen els altres
Practiqueu l'empatia	Mostrar avorriment
No tingueu prejudicis	Buscar errades per polemitzar
Accepteu les idees dels altres	Fer comentaris que puguin ferir algú
No vulgueu imposar el vostre criteri	Desconfiar dels altres
Defenseu les idees argumentant-les	No escoltar
Reconegueu les aportacions dels altres	L'egocentrisme
Tingueu en compte les aportacions de tots els membres del grup	El dogmatisme
	Intervenir per cridar l'atenció

E_ A partir de tots aquests consells, planifiqueu la tasca del vostre grup:

SEGON PAS. CERQUEM INFORMACIÓ
TEMA 1. L'EXÈRCIT DE LA REPÚBLICA: CARACTERÍSTIQUES, PROBLEMES D'EQUIPAMENT, VIDA QUOTIDIANA

Busqueu informació fent servir les preguntes següents com a guió:

1. Quin paper van tenir les milícies populars al començament de la guerra?
2. L'exèrcit republicà o Exèrcit Popular tenia problemes d'equipament, per exemple per abastir-se d'armes? Quin país els en va proveir? Com les van pagar? Li passava el mateix a l'altre bàndol? Quins països li proporcionaven armes?
3. Com era la vida quotidiana al front?
4. De quins països procedien els membres de les brigades internacionals que van ajudar la República entre la tardor del 1936 i la del 1938? Quin paper van tenir en la contesa? Per què van marxar abans d'acabar la guerra?
5. Quines de les fotografies relacioneu amb aquest tema? Justifiqueu-ho.

FOTOGRAFIES NÚMERO	JUSTIFICACIÓ

PER CONSULTAR:

<http://www.sbhac.net/Republica/Fuerzas/EPR/EPR.htm>

www.exercitpopular.org/images/DOSSIER-Professors-Alumnes.pdf

SEGON PAS. CERQUEM INFORMACIÓ

TEMA 2. ELS BOMBARDEJOS A LA REREGUARDA (SOBRE LA POBLACIÓ CIVIL) DURANT LA GUERRA

Busqueu informació fent servir les preguntes següents com a guió:

1. De quins països eren els avions que bombardejaven la població civil a la rereguarda de la zona republicana? Per què ho feien?
2. Quins eren els objectius que perseguia el bombardeig? Què pretenien els que bombardejaven?
3. Enumereu poblacions que van ser bombardejades.
4. Què feia la gent? On es refugiava?
5. Què sabeu de Gernika? Per què es coneix el cas del bombardeig d'aquesta localitat basca?
6. Quines de les fotografies relacioneu amb aquest tema? Justifiqueu-ho.

FOTOGRAFIES NÚMERO	JUSTIFICACIÓ

PER CONSULTAR:

<http://www.youtube.com/watch?v=SbmT6V5fbWw>

http://memorialdemocratic.gencat.cat/ca/exposicions/expcicions_virtuals/catalunya_bombardejada/

<http://refugisantiaerisdebarcelona.blogspot.com.es>

<http://www.altramemoria.org/premsa-i-metaterials/articulos/>

SEGON PAS. CERQUEM INFORMACIÓ

TEMA 3. LA LLEVA DEL BIBERÓ

Busqueu informació fent servir les preguntes següents com a guió:

Aquest és el nom que van rebre les lleves republicanes dels nascuts el 1920 i el 1921, mobilitzades per ordre del president de la Segona República Espanyola, Manuel Azaña, a finals d'abril del 1938.

1. D'on va sortir aquest nom, Lleva del Biberó? Quants nois van ser cridats a files? Quin any havien nascut? Quants anys tenien? Per què els van cridar a files?
2. On els van enviar? Quants mesos van combatre?
3. Què els va passar als que van sobreviure?
4. Alguns dels que van sobreviure han escrit les seves experiències. Busqueu un testimoni.
5. Quines de les fotografies relacioneu amb aquest tema? Justifiqueu-ho.

FOTOGRAFIES NÚMERO	JUSTIFICACIÓ

PER CONSULTAR:

<http://victoramela.com/2011/09/la-contra-pere-godall-que-con-17-anos-lucho-en-la-batalla-del-ebro/>

<http://victoramela.com/2011/08/mi-tio-josep-amela-en-campana-1938-seis-cartas-camino-de-la-batalla-del-ebro-primera-parte/>

<http://ccsocials.blogspot.com.es/2012/07/batalla-de-lebre-lultim-supervivent.html>

SEGON PAS. CERQUEM INFORMACIÓ**TEMA 4. ÈXODE A FRANÇA DELS VENÇUTS A LA GUERRA CIVIL, ELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ FRANCESOS**

Busqueu informació fent servir les preguntes següents com a guió:

1. Per què tanta gent fugia dels guanyadors de la guerra? De què tenien por? Què els podia passar si es quedaven a Espanya?
2. Què va fer el govern francès davant de l'allau de vençuts que fugien de la repressió franquista? Quines instal·lacions tenien, aquests camps? Quin tracte rebien els exiliats als camps de concentració francesos? On van anar a parar, després, aquestes persones?
3. Com podem saber que el fotògraf desconegut del document 3 va estar al camp de concentració d'Argelers?
4. Alguns dels que van sobreviure han escrit la seves experiències. Presenteu un testimoni.
5. Per què Agustí Centelles no recupera la maleta el 1962?
6. Quines de les fotografies relacioneu amb aquest tema? Justifiqueu-ho.

FOTOGRAFIES NÚMERO	JUSTIFICACIÓ

PER CONSULTAR:

http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=55639&p_ex=camp%20d%27argelers

http://www.sapiens.cat/ca/notices/2011/04/la_fi_de_la_guerra_civil_i_l_exili_republica_956.php

<http://www.iesmonturiol.net/web/html/estudis/recerca/claracapalleras.pdf>

<http://todoslosrostros.blogspot.com.es/2008/08/los-campos-de-concentracin-franceses.html>

TERCER PAS. PREPAREM LA PRESENTACIÓ ORAL

Ara que ja en sabeu molt del tema proposat heu d'explicar-lo als vostres companys. Prepareu la presentació tenint en compte aquesta base d'orientació:

INSTRUMENT D'AVUACIÓ D'UNA PRESENTACIÓ ORAL (CRITERIS D'ÈXIT)

	PENSA EN:	ESTARÀ BÉ SI... (ÈXIT)
1	La introducció	<ul style="list-style-type: none"> • Situa (explica de què es parlarà) • Capta l'atenció • Desperta l'interès • Anticipa el contingut
2	El desenvolupament	<ul style="list-style-type: none"> • Està ben estructurat, utilitza organitzadors temàtics, cronològics o altres (ordre) • Té un fil conductor, connecta les idees (connectors) • Prepara exemples entenedors (exemples) • El que explica és cert (sense errors) • Té cura de preparar-se les paraules difícils (vocabulari) • Prepara suports visuals o altres (suports)
3	La conclusió	<ul style="list-style-type: none"> • Recapitula • Resumeix • Tanca

Recordeu que heu de preparar una presentació digital que us servirà com a suport per a l'exposició oral i un guió per a l'explicació.

AJUDEU-VOS! Assegureu-vos que tots els membres de l'equip poden explicar bé el tema.

Per fer les presentacions **farem un sorteig**: qui farà l'exposició oral és un alumne de cada equip per a cada tema. Per fer-la pot triar un ajudant del seu equip.

QUART PAS. PRESENTACIÓ ORAL I PRESA D'APUNTS

Tota la classe escolta atentament i pren notes dels 4 temes:

TEMA 1 L'EXÈRCIT REPUBLICÀ

TEMA 2 ELS BOMBARDEJOS A LA REREGUARDA

TEMA 4 L'ÈXODE A FRANÇA**TEMA 3** LA LLEVA DEL BIBERÓ**ATURA'T I REFLEXIONA****CLICA!**

LECTURA CRÍTICA

BUSCAR I COMPARTIR INFORMACIÓ SOBRE EL TEMA

VALOREM QUÈ ENS APORTEN ELS DOCUMENTS B, C, D, E, F, G

OBJECTIU DE LA LECTURA

Amb relació al tema que estem estudiant, la Guerra Civil al bàndol republicà, heu llegit textos i heu analitzat diverses fotografies. També heu aprofundit en diversos temes que apareixen en la documentació. Ara hem de fer un pas més per situar-nos en un pla crític i, des d'aquesta perspectiva, valorar-ne les aportacions.

LECTURA CRÍTICA

Què ens aporta la lectura d'aquests documents?

PROCÉS DE LECTURA

Llegiu les preguntes, parleu-ne entre els membres de l'equip, poseu-vos d'acord en les respostes (si és possible) i després debateu-les amb tota la classe.

TEXTOS B I C

Què pretenia Amadeo Gracia quan va escriure la carta?

Identificar-se com el nen que surt a la fotografia i que ningú sabia qui era.

Per què va tardar tant de temps a manifestar-se?

Suposo que va ser perquè aquests fets van ser traumàtics i no es va manifestar fins que no va haver superat aquest trauma degut al que li va passar.

A qui s'adreçava?

On la va publicar?

Quina és la idea central?

Quines evidències aporta sobre el que va significar la Guerra Civil per a la gent com ell?

Podem deduir quina és la seva ideologia?

Què aporta el text al tema que estem estudiant? I la fotografia?

Quina pregunta li faríeu a Amadeo Gracia si l'entrevistéssiu?

TEXTOS D I E (*)

Com valoreu la compra de l'arxiu per part de la Comissió de la Dignitat? Hi esteu d'acord?

Per què creieu que ha fet aquesta compra?

Què opineu d'aquestes picabaralles relacionades amb els arxius fotogràfics de la Guerra Civil?

Creieu que la qüestió dels «papers de Salamanca» influeix en aquest tema?

Recordeu quina és la polèmica en relació amb aquest darrer tema?

* El text D és una notícia que ens informa d'un esdeveniment recent: la compra d'un arxiu fotogràfic per una entitat privada (la Comissió de la Dignitat) i per subscripció pública. Sabem que el 2009 l'arxiu fotogràfic d'Agustí Centelles, que es refereix bàsicament a Catalunya, es va vendre al Ministerio de Cultura espanyol i que ara és a Salamanca. Aquest fet va provocar força remor entre la ciutadania, que ha reclamat molt de temps els «papers de Salamanca».

TEXT F

Què pretén, Josep Pernaut?

Quin valor té el seu testimoni?

El seu testimoni tindria el mateix valor si no s'hagués fet la fotografia que reflecteix el moment que ens explica?

Què té més força testimonial: la fotografia o el text?

DOCUMENT G. FOTOGRAFIES

Què pretenien tots aquests fotoperiodistes que van fotografiar la Guerra Civil? Què volien captar?

Qui eren els destinataris?

Quin valor tenen les fotografies com a font històrica? I com a patrimoni entès com la riquesa cultural d'una societat?

Es pot donar el cas que el fotògraf hagués preparat la fotografia, és a dir, que fes una posada en escena. Creieu que en aquest cas el testimoni fotogràfic és menys valuós?

Les fotografies tenen valor econòmic a més de testimonial? Vegeu aquesta [notícia](#) abans de respondre.

ATURA'T I REFLEXIONA**CLICA!**

LECTURA CREATIVA

ANAR MÉS ENLLÀ DE LA LECTURA

DOCUMENTS A, B, C, D, E, F, G, H

OBJECTIU DE LA LECTURA

Al llarg de les activitats que hem fet, ens hem apropat a la vida al bàndol republicà durant la Guerra Civil des de molts punts de vista: n'hem fet una lectura en profunditat. Ara ens plantejarem nous interrogants entorn de temes d'actualitat, a partir del que hem après sobre la guerra.

LECTURA CREATIVA

La lectura ens fa plantejar nous dubtes o noves idees: fa anar més enllà?

PROCÉS DE LECTURA

Llegiu les preguntes i parneu-ne entre vosaltres en l'equip, elaboreu una resposta i després defenseu-la davant de la resta del grup classe.

A_ Els nens soldats que avui participen en alguns conflictes es poden comparar als joves que van participar en la Guerra Civil espanyola? Busqueu similituds i diferències entre els uns i els altres.

B_ Si fóssiu fotoperiodistes, avui dia, què retrataríeu? De què voldríeu deixar constància?

C_ Si us encarreguessin identificar l'autor de les fotografies del fons d'Argelers, com ho faríeu? Busqueu informació de com s'ha pogut identificar l'autor.

ATENCIÓ!

DOCUMENT H

TEXT. FRANCESC BOIX, AUTOR DE LES FOTOGRAFIES DEL FONS D'ARGELERS

PUBLICAT EL 28/09/2013. FONT: BIBLIOTEQUES DE BARCELONA

FRANCESC BOIX, AUTOR DE LES FOTOGRAFIES DEL FONS D'ARGELERS

Francesc Boix, el fotògraf nascut al barri del Poblesec, conegut per retratar i denunciar l'extermini nazi, torna a ser notícia, perquè ell i el seu pare, Bartomeu Boix, són els autors del denominat **Fons d'Argelers**, un fons fotogràfic sobre la Guerra Civil adquirit per la Comissió de la Dignitat (l'entitat que va reclamar els papers de Salamanca).

Francesc Boix, nascut el 1920, es va interessar per la fotografia per influència del seu pare. Als 17 anys se'n va anar al front, es va incorporar a la 30 divisió, on va fer de fotògraf. Tenia 19 anys quan va arribar al camp de refugiats d'Argelers.

Capturat pels nazis, fou reclòs a Mauthausen. Va treballar al laboratori de fotografies de les SS i, corrent molt de risc, va poder treure clandestinament imatges del camp de concentració. Aquestes fotografies van ser utilitzades com a prova a Nuremberg, on Boix va ser l'únic català (i espanyol) que va testificar en aquest procés contra els genocides. El seu testimoni fou determinant per condemnar-los. Després de la guerra, Boix va continuar treballant com a fotògraf al diari *L'Humanité*, a París, però, molt feble de salut, va morir el 1951, als 31 anys.

ATURA'T I REFLEXIONA

CLICA!

APLIQUEM EL QUE HEM APRÈS

COMENTAR UNA FOTOGRAFIA DE LA GUERRA CIVIL. DOCUMENTS A, G.

OBJECTIU DE LA LECTURA

Per acabar, en aquesta activitat aplicareu el que heu après amb la finalitat de comentar una fotografia.

PROCÉS DE LECTURA

Cadascú ha de fer, individualment, el comentari d'una de les fotografies.

En primer lloc analitzaràs el comentari de la fotografia A. A continuació hauràs de seleccionar la fotografia que comentaràs entre les que hi ha en el document G, i organitzaràs el que en vols dir en un guió. Revisaràs el guió amb l'ajut d'una guia de comentari i finalment escriuràs el comentari definitiu.

A_ Analitza el comentari de la fotografia d'Amadeo Gracia.

Llegeix el comentari i identifica-hi les parts següents:

1. Fitxa de la fotografia.
2. Descripció o lectura literal (què hi veig?).
3. Explicació / interpretació o lectura inferencial (amb què ho relaciono?).
4. Valoració o lectura crítica (què aporta?, què pretén l'autor?, què em fa sentir?).

COMENTARI DE LA FOTOGRAFIA

Es tracta d'una fotografia publicada en la revista francesa *L'Illustration* el 18 de febrer de 1939. L'autor és un fotògraf que treballava per a l'agència de fotografia Roger-Violet, fundada a París el 1938. La fotografia es va fer a la carretera que va de Camprodon a Prats de Molló, als Pirineus, a prop de la frontera amb França.

La fotografia, en blanc i negre, retrata un conjunt de persones que avancen penosament carregades amb maletes i paquets per una carretera de terra, força costeruda, que serpenteja per la muntanya, poc més ampla que un camí. El fotògraf s'hi ha posat al davant, però a un costat del grup, per captar tothom des de més alçada i poder agafar també la carretera. Així aconseguix donar perspectiva a la fotografia. En un primer pla, un home prim, demacrat, trist, amb mantes a les espatlles –una d'elles de color clar i amb un dibuix–, dóna la mà a una nena d'expressió seriosa, d'uns set o vuit anys, amb una sola cama i amb una crosseja. En segon pla, més endarrere, un home gran dóna la mà a un nen d'uns quatre o cinc anys, també sense cama i amb crosseja; uns passos més endarrere camina un adolescent d'uns catorze anys. Al darrere, més gent carregada amb maletes i

mantes. Al peu de la carretera, un home mig girat d'esquena mira al fons mentre espera aturat, amb una maleta força gran i una garrafa al costat. A diferents plans, les persones retratades ocupen tot l'espai, i en conjunt transmeten una sensació d'impotència i desconsol.

La càrrega emotiva la donen les criatures amb croses, sense cama. En sabem els noms i el que els va passar: dos anys abans, una bomba caiguda al seu poble (Montsó) va matar la mare i va ferir els nens; només el germà gran i el pare en van sortir il·lesos. Tenim el testimoni del nen petit, que ens explica les seves vivències i el seu menyspreu pels franquistes. La rereguarda va ser durament castigada per l'aviació alemanya i italiana, que va utilitzar la guerra espanyola com a camp d'entrenament dels seus aviadors. Bombardejaven fàbriques, ports, ponts i d'altres llocs estratègics, i també ciutats. Volien destruir equipament, atemorir i desmoralitzar la població civil, com van fer amb la ciutat de Guernica.

La fotografia, que va ser publicada primer en una revista francesa i després en moltes altres, es va convertir arreu del món en la icona dels vençuts

de la Guerra Civil espanyola. Representa tots aquells que van camí de l'exili amb un futur incert i ple d'obstacles i d'ensurts. El fotògraf va saber captar aquest missatge, i ens dóna testimoni d'un moment terrible de la història d'Espanya. La fotografia ens porta a compadir-nos d'aquestes criatures innocents, que han patit en la pròpia pell les ferides d'una guerra que no comprenen; ens fa pensar en moments molt difícils i provoca l'enuig i el rebuig davant de la situació.

El peu de foto podria ser: «Els vençuts camí de l'exili».

B_ Ara tria una de les fotografies per comentar-la

Relació de fotografies:

1. Desfilada de milicians pels carrers de Madrid, després de guanyar els sollevats. Juliol del 1936. Fotògraf: Keystone.
2. Dona plorant el marit mort en un bombardeig. Lleida, 2 de novembre de 1937. Títol: *Mater dolorosa*. Es tracta de Maria Riu, el marit de la qual era Gabriel Pernaú. Fotògraf: Agustí Centelles.
3. Jove soldat. Fotògraf: Robert Capa.
4. Camp de concentració de Bram (França, 1939). Fotògraf: Agustí Centelles.
5. Membres de les Brigades Internacionals a la Casa de Campo de Madrid. 1936. Fotògraf: Robert Capa.
6. Alarma de bombardeig a Bilbao. Fotògraf: Robert Capa.
7. Refugiats a les andanes d'una estació de metro de Madrid durant els bombardejos del 9 de desembre de 1936. Fotògraf: J.M. Pando Barrero.
8. Nois de la Lleua del Biberó s'entrenen amb fusells, 1938.
9. Nens jugant a afusellar a la rereguarda, o quan la guerra esdevé un fet «normal». Fotògraf: Agustí Centelles.
10. Un diari publica les fotografies de criatures mortes al dipòsit de cadàvers de Madrid, després del bombardeig el 30 d'octubre de 1936. Autor del cartell: Pérez Contel.
11. Excombatents republicans es dirigeixen al camp de concentració al sud de França. Any 1939. Fotògraf: Robert Capa.
12. Membres de les brigades Internacionals (Brigada Abraham Lincoln). Autor: Paul Burns.

C_ Fes un guió per organitzar el que vols dir:

GUIÓ

D_ Abans d'escriure el text definitiu revisa el teu guió, comparant-lo amb la guia de comentari:

GUIA PER AL COMENTARI

Fixa't en la informació que tenim de la fotografia: data, lloc on es va fer, autor, on es va publicar..., i fes una fitxa amb el conjunt de dades disponibles.

Observa la fotografia detingudament .

1 LECTURA LITERAL (DESCRIURE)

- Què hi veus? Quins elements apareixen? Com es combinen o actuen entre ells? Com és la composició? (simètrica, asimètrica, horitzontal, inclinada, vertical...)?
- Hi apareixen persones? En quina actitud? Com van vestides? Porten algun objecte?
- On són? És un espai obert o tancat?
- On s'ha situat el fotògraf per fer la foto?
- És un primer pla? Una perspectiva panoràmica? Com és el fons?
- Quin color té la fotografia?
- Quina llum hi ha? És clara, fosca...? Hi ha ombres?

“CADA FOTO ÉS UNA PARAULA D'ALGUNA FRASE...”

JOAN FONTCOBERTA, FOTÒGRAF

2 LECTURA INFERENCIAL (RELACIONAR)

- Quin és el tema que tracta?
- Comenteu-la des de la perspectiva del seu context històric. Utilitzeu la informació del treball que heu fet en l'apartat de lectura inferencial.

“EL SENTIT DE LA FOTO EL DÓNA QUI LA MIRA: EL FOTÒGRAF PROPOSA I EL PÚBLIC TANCA EL CICLE, PER AIXÒ TOTA OBRA ÉS SEMPRE DINÀMICA”

JOAN FONTCOBERTA, FOTÒGRAF

3 LECTURA CRÍTICA I CREATIVA (VALORAR)

- Qui va fer la fotografia? Què en sabem?
- Per què la va fer, què pretenia? Què volia captar, el fotògraf? Quines eren les seves intencions? Quin missatge ens transmet?
- Quin valor té com a font històrica? Què ens aporta? Quina informació proporciona sobre l'època? Què amaga?
- Quin valor té com a patrimoni, com a llegat històric? El valor és també econòmic?
- Què us suggereix? Què sentiu? Quina opinió en traieu del que mostra? Quins sentiments i sensacions us provoca?
- Quina pregunta li faríeu al fotògraf si l'entrevistéssiu?
- Per últim poseu-hi un peu de foto.

“NO FAS UNA FOTOGRAFIA NOMÉS AMB LA CÀMERA, SINÓ AMB LES IMATGES QUE HAS VIST, ELS LLIBRES QUE HAS LLEGIT, LA MÚSICA QUE HAS SENTIT, LES PERSONES QUE HAS ESTIMAT”

ANSEL ADAMS, FOTÒGRAF

E_ Escriu a continuació la versió definitiva del comentari:

ATURA'T I REFLEXIONA

CLICA!

REFLEXIONEM I AVALUEM

**1. COMPROVEM SI HEM ASSOLIT
ELS OBJECTIUS**

**2. REFLEXIONEM SOBRE EL PAPER DE LA
FOTOGRAFIA COM A FONT HISTÒRICA**

3. AVALUACIÓ SUMATIVA

QUÈ HEM APRÈS? COMPROVEM SI HEM ASSOLIT ELS OBJECTIUS

OBJECTIU

Reflexionar sobre els aprenentatges assolits al llarg de la seqüència d'activitats que heu completat i les estratègies lectores emprades.

CREC QUE SÓC CAPAÇ DE...	1	2	3	IDENTIFICO LES DIFICULTATS QUE TINC
1. Identificar i valorar els trets bàsics de la Guerra Civil espanyola de 1936-1939.				
2. Contextualitzar fets històrics amb vivències quotidianes de gent anònima i corrent i dels fotògrafs que els van immortalitzar.				
3. Valorar el paper de la fotografia com a document històric.				
4. Llegir textos i fotografies sent conscient que es pot fer a diversos nivells: literal, inferencial, crític i creatiu.				
5. Treballar en equip, cooperativament, tot desenvolupant planificació, habilitats socials i comunicatives.				
6. Preparar una exposició oral.				

1. HO PUC FER SENSE CAP DIFICULTAT.
2. POTSER TINC ALGUNA DIFICULTAT.
3. NO EN SÓC CAPAÇ, TINC MOLTES DIFICULTATS.

Què et proposes fer per superar les dificultats?

Quin company/a t'hi podria ajudar?

REFLEXIONEM SOBRE EL PAPER DE LA FOTOGRAFIA COM A FONT HISTÒRICA

RESPON INDIVIDUALMENT LES PREGUNTES (DÓNA RAONS)

NOM I COGNOMS DE L'ALUMNE:

1. Les fotografies es poden llegir?	
2. Què vol dir llegir de manera literal, inferencial, crítica i creativa?	
3. Canviaries el peu de les fotografies que vàreu posar amb el teu equip?	

COMENTA LES FRASES

1. «La fotografia com a font per a la història sovint és superior a les fonts escrites» (Julián Casanova, historiador).	
2. «La fotografia esdevé molt important en el treball de l'historiador, perquè les paraules no arriben on arriben les fotografies» (Francisco Espinosa, historiador).	
3. «Cada foto és una paraula d'alguna frase....» (Joan Fontcoberta, fotògraf).	
4. «El sentit de la foto el dóna qui la mira: el fotògraf proposa i el públic tanca el cicle, per això tota obra és sempre dinàmica» (Joan Fontcoberta, fotògraf).	
5. «No fas una fotografia només amb la càmera, sinó amb les imatges que has vist, els llibres que has llegit, la música que has escoltat, les persones que has estimat» (Ansel Adams, fotògraf).	

PROVA SUMATIVA (INDIVIDUAL)

Malauradament, en el món actual hi continua havent guerres que tenen trets comuns amb la Guerra Civil espanyola del 1936. Un exemple molt il·lustratiu és el conflicte que actualment té lloc a Síria (amb bombardejos que afecten la població civil, milícies en guerra, nens morts o afectats per la guerra, gent que fuig del conflicte, camps on es tanquen els refugiats, etc.), però en podríem trobar molts més.

La tasca que proposem com a avaluació final de la seqüència consisteix a escollir un d'aquests conflictes i, buscant-ne informació a internet, fer un reportatge que inclogui un text de presentació per situar el conflicte geogràficament, i que parli de: les causes, les parts implicades, les idees i els interessos que representen, la població afectada, la implicació de la comunitat internacional, etc. Tot plegat acompanyat de 4 fotografies comentades: descripció, contextualització i valoració crítica.

TEXT DE PRESENTACIÓ

FOTOGRAFIA 1

Descripció, contextualització i valoració crítica

INSEREIX FOTOGRAFIA AQUÍ

FOTOGRAFIA 2

Descripció, contextualització i valoració crítica

INSEREIX FOTOGRAFIA AQUÍ

FOTOGRAFIA 3

Descripció, contextualització i valoració crítica

INSEREIX FOTOGRAFIA AQUÍ

FOTOGRAFIA 4

Descripció, contextualització i valoració crítica

INSEREIX FOTOGRAFIA AQUÍ

PER SABER-NE MÉS

BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

BURKE, P. *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*. Barcelona: Crítica, 2001.
http://profesorgerardou.files.wordpress.com/2009/12/20882163-peter-burke-visto-y-no-visto-el-uso-de-la-imagen-como-documento-historico_burke-peter.pdf

CAMPILLO, M.; F. VILANOVA VILA-ABADAL *Els camps: primera estació dels camins de l'exili*. L'Avenç, 322, 2007.

CARDONA, JOAN. *Un fusell i un biberó. A la guerra amb 17 anys*. Valls: Cossetània, 2004.

GRANERA, F. *La quinta del biberón*. Barcelona: RBA, 2004.

LA MALETA MEXICANA *Las fotografías redescubiertas de Robert Capa, Gerda Taro y Chim*. Edició de: ICP International Center of Photography, Nova York / LA FABRICA / Fundación Pablo Iglesias, 2011.

ORWELL, G. *Homenatge a Catalunya*. Barcelona: Ariel, 1982.

QUINQUER, D. *Las fotografías familiares como fuente para la historia*. Clio, 4, febrer, 2002.

TRIBÓ, G.; C. SIERRA; A. BASTIDA *Guerra civil a Catalunya. Veus sense nom*. Vic: Eumo, 2007.
<https://www.yumpu.com/es/document/view/13113938/guerra-civil-veus-dels-sense-nom-generalitat-de-catalunya>

VILANOVA VILA-ABADAL, F. *Exiliats, proscrius, deportats. El primer exili dels republicans espanyols: dels camps francesos al llindar de la deportació*. Barcelona: Empúries, 2006.

EXPOSICIONS:

<http://www.museunacional.cat/ca/la-maleta-mexicana-el-redescobrimient-dels-negatius-de-la-guerra-civil-espanyola-de-cap-chim-i-taro-0>

Exposició celebrada al MNAC *La maleta mexicana. El redescobrimient dels negatius de la Guerra Civil de Capa, Chim i Taro* (2012).

DOCUMENTALS:

<https://www.youtube.com/watch?v=-QAtDsjnMMw>

Narra l'episodi de Mauthausen i l'operació de preservació dels negatius de dues mil fotos. *Francesc Boix: un fotògraf a l'infern*.

Documental: *La maleta mexicana*. Direcció: Trisha Ziff. 2011. 90 min.

– Entrevista amb l'autora: <https://www.youtube.com/watch?v=i3zFPILwIw0>

– Tràiler: <https://www.youtube.com/watch?v=P016X5zi2O8>

ATURA'T I REFLEXIONA

1. **QUÈ HAS FET FINS ARA?**
2. **AMB QUIN OBJECTIU HO ESTÀS FENT?**
3. **QUAN TORNIS A FER ACTIVITATS SIMILARS, COM LES FARÀS?**
4. **QUÈ HAS APRÈS?**

L'IMPULS DE LA LECTURA

TEXTOS PER LLEGIR I APRENDRE

CIÈNCIES SOCIALS

1. **EL NEOLÍTIC**
2. **LA PESTA NEGRA**
3. **GLOBALITZACIÓ I AGRICULTURA**
4. **LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA DES DEL BÀNDOL DE LA REPÚBLICA**

0. LLEGIR PER APRENDRE CIÈNCIES SOCIALS. PRESENTACIÓ DE LA COL·LECCIÓ

COL·LECCIÓ DE MATERIALS DIDÀCTICS DE LECTURA

PER A L'ÀREA DE CIÈNCIES SOCIALS

EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament